

הסעודה אם אוכלן בלא פת אפילו אם אוכלן לשם מזון, ובשר ודגים שרגילות לאוכלן לשובע א"צ לברך עליהן תוך הסעודה אפילו אם אוכלן לקינוח, דבטלה דעתו אצל כל אדם. וכע"ז כתב בס' אהע"ו (על מג"א קע"ד סקי"ב) דהאוכל דייסא לקינוח אינו מברך הואיל ורוב פעמים בא לשביעה ולא פלוג חכמים. ובס' תהלה לדוד (קע"ז אות א') פקפק ע"ז קצת, ויש להשיב על דבריו וגם הוא לא חלק לדינא. ולפ"ז מש"כ המשנ"ב תקפ"ג סק"ג דכשאוכלים תפוח בדבש בליל ר"ה יש

לברך על התפוח אף שאוכלו אחר ברכת המוציא, היינו גם אם יכוין שאוכלו לשובע היות שעל פי רוב נאכל כקינוח. וכן מש"כ כה"ח תקפ"ג סקי"ב דאין לברך על אכילת קרא וסילקא המובאים כסימנים בליל ר"ה כיון שבאים מחמת הסעודה, היינו גם אם יכוין שאוכלם כקינוח היות ועל פי רוב נאכלים לשובע. [ובס' אלף המגן (על מט"א) תקפ"ג סקי"ג כתב דכל סימני ר"ה אינם דברים הבאים מחמת הסעודה וצריך לברך עליהן ברכתן הראויה הן בפה"ע והן בפה"א, והכל לפי המקום והזמן].

סימן לו

ברכה תוך הסעודה על ירקות חיים

קע"ז ס"א:

"דברים הבאים בתוך הסעודה, אם הם דברים הבאים מחמת הסעודה דהיינו דברים שדרך לקבוע סעודה עליהם ללפת בהם את הפת כגון בשר ודגים וביצים וירקות וגבינה ודייסא ומיני מלוחים אפילו אוכלם בלא פת אין טעונים ברכה לפניהם דברכת המוציא פוטרותן ולא לאחריהם דברכת המזון פוטרותן. ואם הם דברים הבאים שלא מחמת הסעודה דהיינו שאין דרך לקבוע סעודה עליהם ללפת בהם את הפת כגון תאנים וענבים וכל מיני פירות אם אוכל אותם בלא פת טעונין ברכה לפניהם דברכת המוציא אינה פוטרותן דלאו מעיקר הסעודה הם ואינם טעונים ברכה לאחריהם דכיון שבאו בתוך הסעודה בהמ"ז פוטרותם".

במשנ"ב סק"ה כתב דעל חזרת וקשואין ומלפפונות חייך או צנון ובצל

צריך לברך תוך הסעודה אא"כ אוכלן עם בשר שבזה נטפלין לבשר שטפל ללחם. ומקור דבריו בשע"ת בשם ברכ"י. אמנם כיום נראה הדבר כמילתא דתמיהא לברך על ירקות חיים תוך הסעודה, דנאכלין לשובע וגם באים ללפת את הפת. והדבר טעון בירור.

א. מתחילה חשבתי דאולי מש"כ "קשואין ומלפפונות" אין הכוונה לירקות הנקראים כך כיום, וכמו שראיתי בספר אחד שרצה לטעון דקשוא ומלפפון הנזכרים בחז"ל הכוונה לסוגים שונים של מלונים, ולפי דבריו מובן שפיר דיש לברך עליו תוך הסעודה דמלון הוא פרי שאינו נאכל לשובע אלא לקינוח. אמנם בראשונים מפורש שלא כדבריו, דהרמב"ם בפיהמש"נ והרע"ב (כלאים פ"א מ"ב) כתבו דמלפפון נקרא בערבית כיא"ר, והיינו המלפפון המצוי

דירקות שאמרו הפוסקים שהם דברים הבאים מחמת הסעודה היינו דוקא מבושלים, דהחיים אינם ליפתן דלא עדיפי מכל הפירות שנקראים שלא מחמת הסעודה, וכתב לדייק כן מלשון ה"ג המובא בב"י [ואינו מוכרח לכאורה]. ובסוף דבריו הביא דראה בשירי כנה"ג (תקפ"ג אות ב') שהביא שמהרי"ל (ה' ר"ה) נהג לאכול קשואין בליל ר"ה כי הוא מקרר והיה מברך עליו שהחינו ולא בפה"א דדבר הבא בתוך הסעודה הוא, אלמא ס"ל דירקות חיים ג"כ נחשבים כבאים מחמת הסעודה. ובברכ"י הנ"ל כתב דאף שבסוף דבריו הוכיח הבית דוד ממהרי"ל דקשואין חיים קרי להו מחמת הסעודה אגן בדידן בגלילותינו נהגינן לברך עליהם.

והנה עצם דברי הבית דוד הם חידוש גדול, שהרי על פירות הבאים לקינוח מברכים גם אם הם מבושלים כמש"כ המשנ"ב בסק"ד [עמש"כ לעיל סימן ל"ה], וע"כ דאין החילוק בין מבושל לבין חי אלא בין הבא לעיקר הסעודה לבין בא לקינוח, ודבר שבא לעיקר הסעודה אין מברכין עליו גם אם הוא חי. ואפילו אם נסכים עם הבית דוד שירקות שעליהם דברו חז"ל היו מבושלים, מ"מ בעניני ברכות אזלינן לפי מנהגי כל דור כמש"כ לקמן סימן פ"ז וכיון שכיום בא"י המנהג לאכול ירקות חיים כעיקר הסעודה נראה ברור שאין לברך עליהם בתוך הסעודה, וכך באמת המנהג. וראיתי בס' אור לציון ח"ב (פמ"ו סט"ז) שכתב דאף כיום יש לברך על ירקות בתוך הסעודה, אך אם חתכם ועשה מהם סלט חשיבי באים ללפת ואין מברכים עליהם תוך הסעודה. ולא הבנתי דבריו, שהרי גם ללא חיתוך לסלט הדרך

כיום. ולגבי קישות כתב הרע"ב דנקרא בערבית פאקו"ס ובלע"ז קוקומברו"ש, ופאקו"ס הוא מלפפון קצת יותר מאורך מהמלפפון המצוי ונקרא כיום מלפפון ערבי (עיין אור לציון ח"ב פי"ד סמ"ו). אלא דצע"ק מש"כ דקישות היינו פאקו"ס בערבית וקוקומברו"ש בלע"ז [וכ"כ רש"י במדבר י"א ה' דקישות היינו קוקומברו"ש] שהרי קוקומברו"ש היינו ^{Cucumber} (מלפפון באנגלית) וכדברי התפא"י דקשוא היינו אוגרק"ע (מלפפון בידיש), וא"כ המלפפון המצוי כיום הוא ה"קישות" הנזכר במשנה ולא ה"מלפפון" הנזכר שם. ועכ"פ מכל זה נראה דקישות ומלפפון שניהם זנים שונים של מלפפונים וכנראה במשך הדורות השתנה השם קצת בין הזנים הדומים, וא"כ אכתי קשה למה כתבו לברך ע"ז תוך הסעודה.

וכן חזרת שהזכיר המשנ"ב הכוונה לחסה שלנו [וכיום נשתבשו לקרוא בשם "חזרת" לצמח הקרוי בלע"ז חריי"ן], ומפורש בראשונים דחזרת טעונה ברכה תוך הסעודה, שהרי רש"י ורשב"ם (פסחים קי"ד ע"ב) כתבו דמה שלא מברכין על המרור בליל הסדר הוא משום שברכת בפה"א של הכרפס פוטרתו, והרא"ש (שם סי' כ"ו) והתוס' (ברכות מ"ב רע"א) חלקו ע"ז כיון שהגדה הוי הפסק לברכת הכרפס, וכתבו דכיון דרחמנא קבעיה חובה חשיב כדברים הבאים מחמת הסעודה דפת פוטרתן. וא"כ בשאר ימות השנה כו"ע מודו דצריך לברך על חזרת בתוך הסעודה. ולא שמענו כיום מי שמברך על חסה בתוך הסעודה.

ב. והנה דברי המשנ"ב לקוחים מהשע"ת בשם ברכ"י. ובברכ"י הביא שכ"כ בשו"ת בית דוד סי' פ"ה. ושם כתב לחדש

ליתן פרוסות עגבניה גדולות על לחם, וכן רצועות או פרוסות מלפפון, נומה שאין נאכלים עם הפת כשהם שלימים ממש זה מחמת גודלם, וה"נ דלעת מבושלת ג"כ לא נאכלת בשלימותה עם הפת. ואפילו אם לא היו נותנים את הירקות על הפת ממש הא כבר כתב המשנ"ב סק"א דגם מה שאינו מלפת ממש כיון שבא להשביע מקרי בא

מחמת הסעודה, ואצלנו בודאי הירקות כאים גם לשם שובע. ובפרט שיש לנו תנא דמסייע, הלא הוא המהרי"ל שנהג לברך על ירקות חיים, וגם הברכ"י לא דחה דבריו אלא מחמת נוהגי האכילה במקומו. ולכן נראה דבזמננו כו"ע יודו דאין לברך על הירקות כיון שבאים לשובע ומלפתים בהם את הפת.

סימן לז

על איזה מאכלים מברכים לאחר הסעודה קודם בהמ"ז

קע"ז ס"ב:

"ודברים הבאים לאחר סעודה קודם בהמ"ז — שהיה מנהג בימי חכמי הגמ' שבסוף הסעודה היו מושכים ידיהם מן הפת ומסירים אותו וקובעים עצמם לאכול פירות ולשתות — כל מה שמביאים אז לפניהם בין דברים הבאים מחמת הסעודה בין דברים הבאים שלא מחמת הסעודה טעונים ברכה בין לפניהם בין לאחריהם, דהמוציא ובהמ"ז אין פוטרין אלא מה שנאכל תוך עיקר הסעודה. ודין זה האחרון אינו מצוי בינינו לפי שאין אנו רגילין למשוך ידינו מן הפת עד בהמ"ז".

המחבר כאן פסק דכל המאכלים הבאים לאחר הסעודה בין הבאים מחמת הסעודה ובין הבאים שלא מחמת הסעודה טעונים ברכה ראשונה ואחרונה. ובה"ל (ד"ה שאין) האריך להוכיח דהרבה פוסקים חולקים ע"ז, ובמסקנת דבריו נראה דבבשר ודגים הסכים לדברי המחבר דטעונים ברכה אבל בדייסא כתב דאין לברך מספק. ופשרה זו לכאורה צ"ב, ובכדי לבאר נביא בקיצור

נמרץ שיטות הראשונים. ז"ל הגמ' דף מ"א ע"ב, א"ר פפא הלכתא: דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה — אין טעונים ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם, ושלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה — טעונים ברכה לפניהם ואין טעונים ברכה לאחריהם. לאחר הסעודה — טעונים ברכה בין לפניהם בין לאחריהם, ע"כ. ומצינו ג' שיטות עיקריות בראשונים כביאור הגמ' וכדלהלן.

שיטת תוס' והרא"ש

א. שיטת התוס' והרא"ש וכמותה פסקו הטור והשו"ע, דברים הבאים מחמת הסעודה (שא"צ ברכה כלל) היינו מאכלים הבאים לשובע אפילו אינם מלפתים את הפת. דברים הבאים שלא מחמת הסעודה (הטעונים רק ברכה לפניהם) היינו מאכלים הבאים לקינוח כגון פירות. דברים הבאים לאחר הסעודה (הטעונים ברכה לפניהם ולאחריהם) היינו מאכלים הנאכלים לאחר שסלקו ידיהם מן הפת בין אם הם מהדברים